

Unga lagöfverträdares behandling.

I tidsskriftens första häfte för året har Cand. Jur. Conrad Falsen framlagt en del synnerligt intresseväckande tankar i fråga om den lämpligaste formen för samhällets åtgärder till rättande af den ungdom, som öfverträdt landets lagar. Framställningen bygger förnämligast på norska förut-sättningar, men mycket af innehållet har en allmängiltig betydelse. De grundläggande principerna lära vara desamma för hvarje lagstiftning, som i viss mån frigjord från gammal vanebunden åskådning söker nya vägar för vinnande af ett praktiskt mål, här förebyggandet och beifrandet af brottsligheten bland de unga.

Det är dock gifvet, att utformningen gestaltar sig olika efter de skilda förhållanden, i hvilka åtgärderna skola inpassas. Då det gäller att i Sverige bereda en lämpligare behandling af den brottsliga ungdomen, har man att beakta, hurusom redan nu finnas genomförda anordningar för vården af vanartad ungdom, tillhörande de åldersklasser, som ännu icke nått straffbarhetsåldern 15 år, äfvensom för unga lagöfverträdare i åldern 15—18 år. Fråsar man de ännu ej straffmyndiga, ställer sig för den skull för Sveriges del frågan sålunda: äro de riktlinier, som i nu gällande lag följas beträffande åldrarna 15—18 år i hufvudsak lämpliga eller böra de väsentligen omläggas? Böra samma eller ändrade riktlinier följas i fråga om unga förbrytare i äldre åldersklasser?

Här nedan lämnas en framställning af de synpunkter, från hvilka man synes böra eller i allt fall kan utgå vid

genomförandet i Sverige af en rationell behandling af unga brottslingar i allmänhet, hvarvid med brottslingar afses endast sådana, som nått straffmyndighet.

Att de vanliga frihetsstraffen merendels äro föga lämpliga såsom rättelsemedel gent emot unga lagöfverträdare lära oss både eftertanke och erfarenhet. Det samma kan sägas om bötesstraffet, vare sig böterna betalas eller aftjänas i form af fängelsestraff. Det förhållande, att en person i ungdomsåldern begår brott, kännetecknar nog i de flesta fall en bristande fostran, ett icke i tid stälfjadt lättsinne, en frånvaro af goda möjligheter till egen försörjning o. s. v. Det är således ett uppfostrings- och utbildningsbehof, som bör fyllas. Men för det stora flertalet kan icke ett i enlighet med gällande strafflag utmätt straff förbindas med en genomförd uppfostringsbehandling. Att sådant icke låter sig göra vid bötesstraffet ligger i dess natur; och de frihetsstraff, som i allmänhet ädömas, inskränka sig till några få månader. Först när straffen uppgå till årslånga tider bereda de tillfällen till fruktbarande fostran.

Vidare bör märkas, att frihetsstraffen, de må vara kortare eller längre, gärna i den allmänna uppfattningen äro förenade med något i hög grad nedsättande. De likasom brämmärka brottslingen och försvaga därigenom den unges moraliska kraft, på samma gång som de verka direkt hindrande för hans bemödanden att vinna uppehälle och tryggad ställning i det ordnade samhället.

För att icke verka orättvist, måste ett straff stå i viss proportion till den brottslighet, det v. s. den brottsliga vilja, mot hvilken det är afsedt att reagera. Men brottsligheten har sitt uttryck i en viss handling eller serie af handlingar, och strafflidandet måste vara efter dessa afpassadt. Från- ses proportionsförhållandet mellan brott och påföljd, kan påföljden icke längre kallas straff utan öfvergår till en samhällsskyddande åtgärd, hvilken kan taga form af uppfostringsåtgärd eller ren internering.

Den teoretiskt öfvergifna vedergällningsprincipen

kvarstår nämligen alljämnst i folkmedvetandet, såsom den djupast liggande grunden för hvarje straff, om än dettas ändamål icke längre är det ondas vedergällning med ett ondt utan den vida mer praktiska uppgiften att förebygga det onda genom att afskräcka och väcka till eftertanke. Det kan därför icke gärna ifrågasättas att för vinnande af en behöflig uppfostringstid omlägga straffskalorna i förlängande riktning, så att äfven vid mindre svåra brott den skyldige hinner under strafftiden föras fram till de kunskaper och den moraliska stadga, som en allvarlig fostran vill gifva. Genom att till tiden göra straffen mera obestämda, beroende af den dömdas ådagalagda sinnesriktning och uppförande under strafftiden, kan visserligen missförhållandet mellan brottet och straffpåföljden i viss mån maskeras: det ligger i brottslingens egen hand att vinna friheten inom skälig tid. Men så länge lidandet ingår i straffets väsen, måste dess utsträckande utöfver den gräns af lidande, som brottsligheten berättigar, om möjligt motverkas.

Det synes alltså ur svensk synpunkt mindre tillfredsställande att genom införandet af obestämd straffdom tillgodose de unga brottslingarnas behof af tillräcklig uppfostringsbehandling inom straffets ram. Först då brottens svårartade beskaffenhet rättvisligen kräfver ett långvarigt straff, synes en obestämd straffdom vara tillräddlig; men obestämdheten blir då ur uppfostringssynpunkt temligen obehöflig i vidare mån, än den villkorliga frigifningen redan för närvarande medgifver. Vid de långvariga straffen kan genom ett s. k. progressivt system i förening med undervisning i passande yrken samt etisk handledning helt visst den unges utveckling till ett bättre tillgodoses. Den tillsyn, under hvilken han efter den villkorliga frigifningen ställes och hvilken vinner sin kraft af det kvarstående straffhotet, kompletterar uppfostringsbehandlingen.

Dessa möjligheter äro uteslutna vid de mindre straffen, vid hvilka villkorlig frigifning icke kan införas utan att den redan förut korta strafftiden ännu mer inskränkes.

Erfarenheten vid de svenska s. k. ungdomsfängelserna, där behandlingen i största möjliga mån är lagd efter uppfostringsprincipen, ådagalägger svårigheten att vinna något bestående resultat i afscende å dem, som äro ådömda korta strafftider. För sådana unga brottslingar måste därför, så snart ett verkligt uppfostringsbehof föreligger, straffet böra vika för en längre tids behandling under friare former.

På frågan om lämpligheten att i form af straff tillgodose de unga brottslingarnas fostran inverkar den ofvan framhållna omständigheten att en straffbehandling — under frihetsstraffets form — i det allmänna medvetandet innebär något socialt bränmärkande. Frihetsstraffet bör i möjligaste mån undvikas, då det gäller unga personer. Af detta skäl kan det synas som om också i de fall, då brottet skulle medföra ett nog långt straff för att uppfostringsbehofvet därunder kunde tillgodoses, straffet borde undvikas och annan behandlingsform väljas. Häremot torde emellertid få erinras, att omtanken om den unges befriande från det verkställda straffets märke måste stå tillbaka för samhällets kraf på det naturliga skydd mot svåra förbrytelser, som ett kraftigt afskräckande straff innebär. Det skulle helt visst inom de breda lagren väcka en upprörd stämning, om den till straffmyndig ålder komne unge föröfvaren af ett mord, ett rån, en rå våldtäktsförbrytelse såsom enda påföljd af brottet gäfves en sorgfällig uppfostran. Må vara att brottslingen själf härigenom reformerades och att samhället bevarades från vidare faror från hans sida. Den större faran kvarstode, att iakttagare inom en mer eller mindre förvildad ungdomsgrupp funne risken att begå liknande brott vara inskränkt till en visserligen rätt lång och bindande, men på det hela taget både kamratligt angenäm och för framtidsutsikterna nyttig skolgång.

Om det däremot är fråga om en mindre framträdande brottslighet och ersättande af ett till tiden mindre utsträckt straff, lär icke samma betänklighet behöfva möta mot att åsidosätta straffet och därigenom befria den unge från det

nedsättande bränmärket. Uppfostringstiden, som skulle träda i stället för strafftiden, blefve nämligen i de fleste fall så betydligt mycket längre än den sistnämnda, att jämförelsen måste gifva vid handen, hurusom lidandet under den korta strafftiden fullt uppväges af det lindrigare men vida längre pågående tvånget under uppfostringstiden.

Härutinnan finnes en redan i rikt mått vunnen erfarenhet att bygga på. Enligt gällande strafflag äger i Sverige domstolen under vissa förutsättningar förordna, att den, som vid brottets begående fyllt 15, men ej 18 år och som för brottet dömes till böter eller till fängelse i högst ett år eller till straffarbete i högst sex månader, skall i stället för att undergå det ådömda straffet insättas i allmän uppfostringsanstalt. Vidare kan domstolen där någon — yngre eller äldre — dömes till straffarbete ej öfver sex månader eller fängelse ej öfver ett år, förordna, att med straffet skall anstå och att på den dömdes uppförande under viss pröfvotid m. m. skall bero, huruvida straffet skall gå i verkställighet.

Här tillämpas alltså redan kortvarigare frihetsstraffs ersättande med annan behandling — direkt uppfostran eller ställande under pröfning. Ur generalpreventiv synpunkt torde icke hafva visat sig några olägenheter häraf.

Genom det nu anförda lärer vara tillräckligt belyst, att en gräns fortfarande bör uppställas mellan sådan brottslighet, för hvilken påföljden kan inskränkas till ren uppfostringsbehandling, å ena sidan, och sådan, där straff af generalpreventiva skäl måste bibehållas, å den andra. Uppenbart är dock, att denna gräns kan afsevärdt höjas utöfver hvad nu gäller i fråga om uppfostringsförordnande och villkorlig dom. Gifvetvis är det omöjligt att härutinnan träffa det absolut rätta. Då strafftidens längd är afgörande för frågan, huruvida den dömda därunder skall kunna bibringas det önskade måttet af fostran, samt tillika är en mätare af brottslighetsgraden, lärer fortfarande strafftidens längd böra bibehållas såsom gränsreglerande i fråga om rätten att underlåta straffs utkräfvande. Gränsen torde böra

afvägas dels med hänsyn till den tid, ett uppfostringsförfarande under olika förutsättningar kan antagas i regel kräva, och dels med hänsyn till den brottslighetsgrad, till hvilken användningen af enbart uppfostran kan sträcka sig utan att komma i strid med den allmänna meningen ock generalpreventionens kraf.

I den svenska strafflagen äro straffskalorna så lagda, att de mycket svåra brotten ådraga straffarbete på längre tid än två år, motsvarande fyra års fängelsestraff. Detta straffmått synes med skäl kunna väljas såsom gräns för möjligheten att ersätta vanligt straff med uppfostringsbehandling.

Enligt nu gällande lag angående verkställighet af domstolsförordnande om tvångsuppfostran skall behandlingstiden i regel uppgå till minst två år, med rätt att kvarhålla eleven vid uppfostringsanstalten tills han fyllt 21 år. Ungefär samma princip torde kunna i en ny lagstiftning bibehållas beträffande unga brottslingar, som icke gjort sig skyldiga till svårare förbrytelser än sådana, å hvilka nuvarande bestämmelser äro tillämpliga, nämligen brott, för hvilka adömas högst sex månaders straffarbete eller ett års fängelse. Men om möjligheten att anlita uppfostringsförfarande i stället för straff utsträckas ända till brott, som beläggas med straffarbete i två år eller fängelse i fyra år, kan ifrågasättas, huruvida icke uppfostringsbehandlingen bör kunna utsträckas öfver en större tidrymd än för närvarande. Det kan visserligen sägas, att för alla dem, som få sitt straff utbytt mot uppfostran, samma uppfostringstid kan vara behöflig. Men det må dock icke förbises, att i regel ett svårartadt brott förutsätter en hårdare och mer motspänstig karaktär eller ock en lösligare och för bestående påverkan mindre mottaglig sinnesart än ett ringare brott. Det ligger därför nära att antaga behöfligheten af en längre behandlingstid i fråga om den svårare förbrytaren. Dessutom måste tillses, att icke denne kan påräkna ett hastigare slut på uppfostringsbehandlingen än på det straff, som rätteligen skulle följa på brottet.

Skälen att sålunda förlänga behandlingstiden ifråga om dem, som begått svårare brott, tillväxa utan tvifvel i styrka, i samma mån uppfostringsförfarandet utsträcker till äldre åldersgrupper.

Såsom ofvan erinrats medgifver den gällande svenska lagen uppfostringsbehandling i stället för straff, ej öfverskjutande sex månaders straffarbete eller ett års fängelse, allenast då det gäller den, som icke fyllt 18 år, hvilken ålder således i nämnda hänseende betraktas såsom ungdomsgränsen. I lagen om verkställighet af straffarbete och fängelsestraff af den 24 Mars 1916 har emellertid i fråga om cellstraffet ock andra bestraffningsanordningar ungdomsgränsen höjts till 20 år. Det kan ifrågasättas, huruvida icke ett ytterligare steg bör tagas och gränsen sättas till myndighetsåldern, 21 år, mannens äktenskapsålder. Det har i straffanstalterna visat sig, att unga förbrytare ännu i denna ålder stå på utbildningsstadiet och då med fördel kunna begynna en uppfostringskurs, ledande till deras bevästande i goda grundsatser såväl som i bokliga kunskaper och yrkesskicklighet.

Med tillämpning häraf skulle regeln böra blifva, att uppfostringsbehandling må kunna träda i stället för straff i de fall, då någon som icke fyllt 21 år dömes till straff upp till två års straffarbete eller fyra års fängelse, samt att behandlingstiden skall kunna utsträckas i allmänhet längre för den, hvars brott ådrager exempelvis mer än sex månaders straffarbete eller ett års fängelse, än för den, hvars brott ådrager lindrigare straff.

I hvarje fall torde böra så ordnas, att den som öfverlämnas till uppfostran icke direkt från elevanstalten utskrifves till full själfständighet, utan att han till en början underkastas vissa villkor för åtnjutande af sin frihet, d. v. s. ställes under pröfning och tillsyn med risk att återtagas till anstalten i händelse af öfverträdelse af de uppställda villkoren.

Genom att sålunda ordna saken vinnes möjlighet att

tidigare än eljest låta den unge försöka sig på ett själfständigt lif i det öppna samhället. Oberoende af den maximitid för behandlingen, som i lagen må uppställas, torde lämpligen böra medgifvas och till och med såsom en skyldighet aläggas myndigheterna att villkorligt utskrifva den unge, så snart det finnes sannolika skäl för att han skall förhålla sig väl. Gifvetvis måste mera sällan inträffa, att sådana skäl föreligga, innan den dömde under exempelvis ett år stått under anstaltsledningens ögon.

En anordning i enlighet härmed synes också ägnad att försvaga invändningarna, att någon, som föröfvat ett jämförelsevis ringa brott, underkastas en vida längre frihetsförlust, än vanligt straff skulle medfört, och detta icke direkt på grund af brottet utan på grund af bristande uppfostran i tidigare år.

I Cand. Falsens uppsats angifvas för de unga lagöfverträdarnas behandling tre utvägar: underlåtenhet af åtal, villkorlig dom och straff. Det ofvan afsedda uppfostringsförfarandet skulle enligt Cand. Falsens riktlinier komma till användning hufvudsakligen vid underlåtenhet af åtal och såsom förutsättning för sådan underlåtenhet. Äfven vid villkorlig dom torde väl ett liknande förfarande komma till användning, i det att bland villkoren för anstånd med straff inginge skyldigheten för den unge att underkasta sig uppfostringsbehandling. Att omlägga de vanliga frihetsstraffen i enlighet med principerna för obestämd dom, åtminstone i fråga om de unga brottslingarna, ingår i Cand. Falsens riktlinier. Detta synes vara en naturlig följd af uppfostringsförfarandets inskränkning till allenast de fall, då icke åtal följer eller då villkorlig dom gifves. Ty eljest blefve alla, som icke funnes värdiga nyssnämnda förmåner, utsatta för de vanliga frihetsstraffens nackdelar — utan tillfälle att vinna erforderlig fostran annat än vid verkligt långvariga straff.

Onekligen är rätten för åklagaremakten att underlåta åtal, för så vidt den unge omhändertages af en uppfostringsanstalt, ur humanitär synpunkt synnerligen eftersträfvans-

värd, dock under förutsättning att åklagaremakten äger tillräcklig tid och tillräcklig kompetens att noggrant fullföra den mycket grannliga pröfning, som bör föregå ett beslut att underlåta åtal. Där får icke förekomma ringaste misstanke om sidoinflytelser eller ovidkommande hänsyn. För vår svenska rättsåskådning bjuder det, åtminstone ännu så länge, ganska mycket emot att uttryckligen lägga i åklagaremakts händer att afgöra, huruvida ett brott skall inför domstol beifras eller icke. I synnerhet skulle nog en sådan anordning mötas med ogillande, då det gäller personer ända upp till 21 års åldern i fråga om brott, ådragande intill två års straffarbete.

I Sverige lär för den skull vara nödvändigt, att det ofvan ifrågasatta uppfostringsförfarendet anslutes till en domstolsförhandling; och öfvervägande skäl synas tala för att, på samma sätt som nu sker enligt gällande tvångsuppfostringslag, domstolen fullständigt rannsakar angående brottet samt ådömer det i strafflagen bestämda straffet, hvarefter förordnande gifves om straffets utbytande mot uppfostrings förfarande.

Visserligen följer häraf den olägenheten, att den unge lagöfverträdaren måste inställas inför domstolen och sålunda nödgas på visst sätt »schavottera». Men möjlighet synes föreligga att vid målets handläggning utestänga allmänheten och i detta afseende vinna ungefär detsamma som vid en s. k. ungdomsdomstol. Tydligen bör målet förberedas genom en sorgfällig förundersökning af särskilda intresserade krafter, såsom i Sverige är föreskrifvet beträffande brottmål, i hvilka villkorlig dom kan förekomma. Särskildt torde vara lämpligt, att allmänheten utestänges från åhörande af de emellanåt ganska intima skildringar af den tilltalades familjeförhållanden, som en dylik förundersökning medför.

En annan nackdel af sakens behandling inför domstol i nu följd ordning är den unges dömande, det v. s. att straff utmätas och afkunnas. Den unge stämplas härigenom så-

som en brottsling, kan man säga, och detta medför kanske för honom samma sorgliga följder som om han finge undergå straffet. Teoretiskt har onekligen detta sin riktighet. Men samma tillvägagående följes i fråga om villkorlig dom. Äfven här rannsakas och dömes. Men lika litet i sådana fall som då tvångsuppfostran för närvarande kommer till användning, har erfarenheten ådagalagt, att den unge mött svårigheter i följd af straffets utsättande.

Det synes hafva ingått i det allmänna medvetandet, att den som erhållit villkorlig dom eller förordnande om tvångsuppfostran, icke är att anse såsom en brottsling af den typ, som inger motvilja, utan snarare såsom en, den där förtjänar undseende och bör uppmuntras. Det är ett egendomligt men dock ovedersägligt faktum, att föraktet eller misstämningen mot en brottsling icke så mycket verkas af det begångna brottet som fast hellre i öfvervägande grad af det förhållandet, att han undergått frihetsstraff, särskildt den svårare arten straffarbete. Själfva domen glömmes, likasom brottet urskuldats, men straffets undergående kan icke utplånas ur medvetandet. Häri ligger en fördom, sannolikt nedärfd från de tider, då straffångarna lefde sammanförda och då man utgick ifrån att den, som inträdt i sådan gemenskap, också moraliskt och socialt neddragits för alltid till klassen af samhällets mest eländiga.

Om sålunda den ungas fällande till straff i samband därmed, att förordnande lämnas om uppfostringsbehandling, icke i realiteten innebär någon så stor olägenhet, som det kunde förmodas, medför å andra sidan domfällandet afsevärda fördelar. Dels tillgodoses därigenom rättsmedvetandets kraf, den unga bringas till klart medvetande om sin brottslighet och uppfostringsåtgärderna få till sitt förfogande det kraftiga medel, som ligger i hotet om straffets utkräfvande, i händelse af misskötsel under behandlingstiden. Dels underlättas lösningen af de svårigheter, som uppstå vid sammanträffandet af flera brott etc.

Skulle domstolsförhandling utmönstras i fråga om de

unga lagöfverträdarna, blefve det väl barnavårdsnämnderna, som finge öfvertaga uppdraget att förordna om de ungas behandling, i enlighet med hvad som sker i fråga om vanartad ungdom under den lagstadgade straffmyndighetsåldern, 15 år. Detta måste medföra ett ökad kraf på dessa nämnders kompetens, ett kraf, som knappast kunde tillgodoses. Skulle nämnderna handlägga kriminella saker af hög svårhetsgrad och angående personer ända upp i 21 års åldern, blefve de helt visst nödsakade att anordna fullständiga rättsliga förhör, och de öfverginge i själfva verket till att blifva verkliga ungdomsdomstolar. Och man vore således åter inne på domstolsförfarandet. Det lärer vid dylikt förhållande vara både för den unge och för samhället tryggare att öfverlåta ifrågavarande åliggande åt de fasta ordinarie domstolarna, må vara under framhållande af vikten, att dessa organiseras med hänsyn till önskvärd sakkunskap också i fråga om förståelse för de ungas säregna förhållanden och behof.

I det föregående har hufvudvikten lagts på att för de unga brottslingarna vinna ett särskildt uppfostringsförfarande i stället för straff. Det torde dock framgå, att detta förfarande icke bör fastslås såsom under alla förhållanden obligatoriskt inom de brottslighetsgrader, som ansetts i allmänhet därför lämpade.

Först och främst bör hänsyn tagas till möjligheten att genom villkorlig dom under frihet från anstaltstvång bibringa den unge lagöfverträdaren den behöfliga ledningen. Kan målet vinnas genom en blott öfvervakning under tillräcklig tid eller genom den unges omhändertagande i enskildt hem, måste detta vara att föredraga framför intagandet i tvångsuppfostringsanstalt. Ty anstaltsvistelse förblir alltid ett surrogat för det fritt uppfostrande lifvet eller ett hems mera personligt ingripande omvårdnad.

Är den tilltalade öfvertygad allenast om ett brott, som ådrager högst straffarbete i sex månader eller fängelse i ett

är, bör således domstolen i första hand tillse, huruvida icke ändamålet kan vinnas genom villkorlig dom — d. v. s. ett domfällande med anstånd i fråga om straffets verkställande. Då det alldeles ojämförligt största antalet ungdomsförbrytelser stanna under nyssnämnda straffmått, står denna utväg merendels öppen.

Kommer icke villkorlig dom til användning, har domstolen att tillse, huruvida den unge förbrytarens sinnesart och förhållanden utvisa lämpligheten att bereda honom uppfostringsbehandling hellre än att låta honom undergå straffet. Är detta af förundersökningen eller i öfrigt ådagalagdt, bör det straff, som ådömes, utbytas mot förordnande om tvångsuppfostran.

Om däremot icke anses, att uppfostringsförfarande i det föreliggande fallet är lämpligare än straffets undergående och finnes ej heller villkorlig dom kunna eller böra användas, går straffet i vanlig ordning i verkställighet.

Förmodligen finner en eller annan för uppfostringsidén särskildt intresserad läsare af dessa rader oegentligt, att i något fall en ung brottsling underkastas vanligt straff, åtminstone frihetsstraff, utan att först försök gjorts med hans behandling i uppfostringsanstalt. Äfven en sådan läsare måste dock medgifva, att exempelvis en ung man, som redan är ute i själfständig verksamhet efter inhämtande af en god bildningsgrad, kanske uppväxt i ett godt hem, icke har behof af uppfostran under år i en allmän anstalt samt att för honom själf någon månads fängelse är att föredraga. Hans personlighet kan vara sådan, att straffets genomgående dock icke förmår att fläcka honom mera i allmänhetens ögon än den långvarige underkastelsen under en uppfostringsanstalts ledning. Och i fråga om ett svårartadt brott, för hvilket straffet närmar sig två års straffarbete, lära omständigheterna kunna vara sådana, att enhver gärna medgifver önskvärdheten af den allvarigare näpst, som straffet innebär, helst som detta på grund af tidslängden kan förenas med tjänliga uppfostringsåtgärder.

De svenska ungdomsfängelserna med där tillämpade uppfostringsmetoder skulle alltså vid ett genomförande af nu berörda tankar fortfarande hafva sin användning, dels å unga brottslingar, hvilkas förbrytelser belagts med högre straff än två års straffarbete eller fyra års fängelse, och dels å sådana unga lagöfverträdare, som funnits icke lämpligen böra underkastas tvångsuppfostran eller kunna eller böra erhålla villkorlig dom.

Då inom kort i Sverige kommer att framläggas förslag till lag i nu omhandlade stycken, torde det vara af viss fördel att, för bildande af en flersidigare uppfattning i de berörda frågorna, här ofvan framlagda synpunkter komma i betraktande vid sidan af dem, som från norsk sida så klart åskådliggjorts i Cand. Falsens artikel.

Viktor Almquist.